

ROMAN URBAN
ROBERT MROCZEK
Instytut Ekonomiki Rolnictwa
i Gospodarki Żywnościowej – PIB
Warszawa

POSTĘPY INTEGRACJI EUROPEJSKIEJ W SEKTORZE ŻYWNOSCIOWYM

Wstęp

Upłynęło sześć lat od daty przystąpienia Polski do Unii Europejskiej. Datę tę poprzedzał kilkuletni okres dostosowań naszej gospodarki do funkcjonowania na wspólnym rynku europejskim. Łącznie jest to już trwający jedną dekadę proces integrowania całej polskiej gospodarki, a w tym także sektora żywnościowego z pozostałymi członkami Unii Europejskiej. Na tle globalnych procesów rozwojowych jest to okres krótki, ale na tyle długi, że można podjąć próbę zbadania i oceny dynamiki (postępu) procesów integrowania oraz wpływu na polski sektor żywnościowy, a szczególnie na polski przemysł spożywczy i jego pozycję na wspólnym rynku europejskim.

W celu oceny postępu tych procesów przeanalizowano tempo rozwoju i osiągnięty poziom wybranych zjawisk w Polsce, w „starej” Unii (UE-15), nowych członków Unii (UE-12) i głównych krajów Wspólnoty. Przedmiotem tej analizy było tempo i stan następujących zjawisk:

- rozwoju gospodarczego, mierzonego wartością Produktu Krajowego Brutto;
- modelu żywienia, mierzonego poziomem spożycia głównych produktów żywnościowych;
- zmian i poziomu cen rolnych oraz cen żywności i napojów;
- wartości produkcji przemysłu spożywczego (produkcji żywności i napojów);
- struktury tego przemysłu oraz wydajności pracy i koncentracji sektora.

Ocenę procesów rozwojowych całej gospodarki i przemysłu spożywczego Polski na tle UE i wybranych krajów przeprowadzono w oparciu o średnie tempo rozwoju (w procentach rocznie) wartości PKB i wartości produkcji, wyrażonych w cenach stałych. Natomiast porównywalność wartości PKB i produkcji przemysłu spożywczego zapewniono w wyniku przeliczania ich wartości w cenach bieżących na ceny porównywalne, przy wykorzystaniu wskaźnika (parytetu) siły nabywczej euro w poszczególnych krajach Unii Europejskiej.

Do oceny postępów integracji wykorzystano dane GUS i Eurostat oraz Systemu Informacji Rynkowej. Ważnym źródłem danych były porównawcze analizy Eurostat na temat poziomu cen żywności w krajach Unii Europejskiej. Istotne jest to, że większość tych danych dotyczyła całej minionej dekady, a tylko informacje Eurostat

o przemyśle spożywczym w innych krajach UE dotyczą lat 2000-2007. Bardziej aktualne dane na ten temat czerpano z raportów CIAA (Confédération des industries agro-alimentaires de l'UE).

Zmniejszanie różnic w poziomie rozwoju gospodarczego członków Unii Europejskiej

W pierwszej dekadzie XXI wieku tempo wzrostu gospodarczego w krajach „starej” Unii (UE-15) było niskie, zaledwie 1,4% rocznie. W tym czasie gospodarka światowa rozwijała się w tempie ok. 3% rocznie, a nowi członkowie UE zwiększali swój Produkt Krajowy Brutto (PKB) prawie o 4% rocznie (tab. 1). Zróżnicowanie tempa wzrostu wyraża ogólne tendencje rozwojowe światowej gospodarki, tj. relatywnie niskie tempo wzrostu najbardziej rozwiniętych krajów (USA, Japonii, UE-15) i wysokie tempo rozwoju gospodarek Chin, Indii, Brazylii, Rosji, Ukrainy czy Białorusi. W krajach tych tempo wzrostu gospodarczego w minionej dekadzie przekraczało 5% rocznie, a w niektórych było jeszcze wyższe. Istotne jest, że kryzys światowy z lat 2008-2009 najbardziej odczuły kraje wysoko rozwinięte (USA, UE-15) oraz niektóre kraje o dużej dynamice wzrostu gospodarczego (Rosja, Ukraina, kraje bałtyckie).

Polska należy do krajów o wysokim tempie wzrostu gospodarczego. W pierwszej dekadzie tego wieku nasz PKB zwiększał się w tempie 3,9% rocznie. W tym okresie w Słowacji, Litwie, Estonii i Rumunii tempo wzrostu gospodarczego było trzykrotnie wyższe niż w „starej” Unii, gdzie tylko w trzech krajach przekraczało 2% rocznie (Irlandia, Grecja i Hiszpania). To zróżnicowanie rozwoju powoduje, że dystans dzielący nowych członków Unii od starych dość szybko się zmniejsza. PKB w krajach UE-12 jest obecnie o 42% niższy od średniego poziomu unijnego, a w okresie 10 lat rozpiętość ta zmniejszyła się o 10 punktów procentowych (z 52% w 2000 roku). Jeszcze szybciej skraca się dystans dzielący nowych członków UE od krajów o najwyższym poziomie rozwoju gospodarczego. W 2000 roku różnica między poziomem rozwoju gospodarczego „starej” i „nowej” Unii wynosiła 69 punktów procentowych, a w 2009 roku zmniejszyła się do 53 punktów procentowych, tj. o 1/4. Wciąż duży jest jednak dystans dzielący nowych członków Unii od krajów o najwyższym poziomie rozwoju gospodarczego: między UE-12 a Holandią wynosi 72 punkty procentowe, a opóźnienie najuboższych krajów Unii (Rumunii i Bułgarii) sięga aż 85 punktów procentowych. Wewnątrz Unii widoczne jest jednak zmniejszanie różnic w poziomie rozwoju gospodarczego. Stale obniża się względny poziom rozwoju „starej” Unii (w latach 2000-2009 średnio o 6 punktów procentowych, a Włoch nawet o 19 punktów), przy wyraźnym wzroście tego wskaźnika w krajach, które do Wspólnoty przystąpiły później. To ostatnie zjawisko obserwuje się nie tylko w krajach UE-12, ale także w najmniej rozwiniętych krajach „starej” Unii (Grecja, Hiszpania i Portugalia). Oznacza to, że postępy w integracji europejskiej przyczyniają się do zmniejszania różnic w poziomie rozwoju gospodarczego integrujących się państw i że procesy te przebiegają w relatywnie szybkim tempie. Przykład Hiszpanii, Polski i naszych najbliższych sąsiadów wskazuje, że wieloletnie opóźnienia rozwojowe nowych członków Unii mogą być zniwelowane dopiero w okresie dwóch pokoleń (40-50 lat).

Tabela 1

Produkt Krajowy Brutto w Unii Europejskiej

Kraje UE	Tempo wzrostu w latach 2000-2009 (w % rocznie)	Wartość PKB na 1 mieszkańca według parytetu siły nabywczej w % (UE-27 = 100)			Wartość PKB w 2009 r. nominalna (w mld euro)	Wartość PKB według siły nabywczej w 2009 r.	
		1998	2003	2009		mld euro	tys. euro/1 osobę
		UE-27	1,6	100,0		100,0	100,0
UE-15	1,4	117	115	111	10 916,4	10 238,5	26,0
w tym:							
Niemcy	0,9	123	117	116	2 397,1	2 241,3	27,3
Francja	1,3	116	112	107	1 907,2	1 568,6	25,3
Wielka Brytania	1,6	116	120	116	1 563,1	1 682,4	27,4
Włochy	0,3	120	112	101	1 520,9	1 435,2	24,0
Hiszpania	2,1	96	101	104	1 053,9	1 119,7	24,5
Holandia	1,4	131	130	130	571,0	503,5	30,7
Belgia	1,5	123	124	115	339,2	291,0	27,2
Grecja	2,6	84	92	93	237,5	245,2	21,9
Portugalia	0,6	77	77	78	167,6	196,1	18,5
UE-12	3,6	48	52	58	871,9	1 443,1	13,7
w tym:							
Polska	3,9	48	49	60	311,3	544,8	14,3
Czechy	3,2	71	74	80	137,3	196,6	18,9
Węgry	2,1	53	64	63	93,3	148,0	14,8
Rumunia	4,1	26 ^a	31	45	115,8	230,0	10,7
Bułgaria	3,5	27	33	43 ^b	33,9	80,0	10,8 ^b

^a W 1999 roku; ^b w 2008 roku.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS publikowanych w Rocznikach Statystycznych i Biuletynach Statystycznych, oraz danych Eurostat.

Zmiany w modelu odżywiania się ludności Polski i Unii Europejskiej

Poziom rozwoju gospodarczego kraju wpływa na poziom oraz strukturę konsumpcji żywności. Zgodnie z prawem Engela, w biedniejszym społeczeństwie wydatki na żywność – jako podstawowe dobro – są relatywnie wysokie, a wraz z poprawą sytuacji materialnej ludności udział wydatków na żywność w wydatkach ogółem maleje¹. Także osoby o wyższych dochodach przeznaczają coraz więcej pieniędzy na żywność, ale nie dlatego, że konsumują więcej, lecz dlatego, że nabywają żywność droższą, zwykle ponadstandardową, lub też odżywiają się poza

¹ Udział wydatków na żywność i napoje bezalkoholowe w wydatkach ludności wyniósł w 2009 roku 20% i był niższy niż na początku dekady o ok. 3 p.p. W UE udział żywności i napojów bezalkoholowych w wydatkach ludności wynosi 13% (CIAA 2008), a więc dystans dzielący Polskę od UE jest jeszcze znaczny, choć w ciągu 6 lat zmniejszył się o 1/4.

domem. Zjawisko to obserwuje się coraz częściej w krajach rozwiniętych i nazywane jest sytuacją po-anglońską.

Wraz ze wzrostem spożycia żywności zmienia się jej struktura, co wyraża znacznie większy wzrost energii pochodzącej ze spożycia produktów pochodzenia zwierzęcego niż produktów pochodzenia roślinnego². Problemy wyżywienia sprowadzają się nie tylko do ilości spożywanej energii na 1 mieszkańca dziennie, ale także do poziomu spożycia białka, zwłaszcza zwierzęcego, owoców i warzyw, czy też produktów zawierających błonnik.

Poprawa poziomu życia w Polsce wywołuje zmiany w strukturze konsumpcji żywności. Spożywa się coraz więcej mięsa, ryb, jaj, tłuszczów roślinnych, a ogranicza tłuszcze zwierzęce, przetwory zbożowe, cukier i ziemniaki. Pomimo widocznych korzystnych zmian w modelu odżywiania się Polaków w ostatniej dekadzie, które z punktu widzenia zdrowia uznaje się za właściwe, nadal spożycie ryb i owoców jest o połowę mniejsze niż przeciętnie w krajach UE-25. Spożycie ryb w Polsce wzrosło w tym okresie o ok. 10% i przekroczyło 13 kg/osobę, przy stabilnym poziomie konsumpcji owoców, wynoszącym 55 kg/osobę. Pijemy o 1/5 mniej mleka niż przeciętnie mieszkańiec UE-25 (w analizowanym okresie jego konsumpcja zmalała u nas o blisko 3% i wyniosła 188 kg/osobę). Pod koniec ubiegłej dekady o ponad 6% obniżyło się spożycie przetworów zbożowych w Polsce i było o ok. 10% niższe niż w krajach UE-25 (tab. 2).

Przeciętne spożycie mięsa wzrosło w Polsce w okresie ostatnich 10 lat o blisko 13% (z 67,4 do 76,0 kg/osobę), ale nadal jest o ok. 15% niższe niż w krajach UE-25 (tab. 2). Konsument w Polsce spożywa tyle samo masła (4,3 kg) i niewiele mniej warzyw i jaj w porównaniu z przeciętnym konsumentem UE-25. Nadal więcej spożywamy ziemniaków (o ok. 46%), cukru i tłuszczów zwierzęcych (o ok. 15%) oraz olejów roślinnych (o 8%). Konsumpcja tych ostatnich produktów (poza olejami roślinnymi) obniżyła się u nas 6-10% w ostatnich 10 latach.

Zmniejszamy różnice w porównaniu do UE-25 w konsumpcji produktów spożywczych, jednak zmiany te zachodzą bardzo powoli. Średnie odchylenie spożycia 12 produktów żywnościowych od poziomu unijnego wynosi 19,9%; w ciągu ocenianego okresu zmniejszyło się zaledwie o 0,8 punktu procentowego. Bardzo duże różnice widoczne są wciąż w spożyciu tak zalecanych przez żywieniowców produktów, jak ryby, owoce, mleko czy produkty zbożowe.

Polacy coraz częściej żywią się poza domem. Według GUS, wydatki na gastronomię w wydatkach na żywność zwiększyły się w naszym kraju z 5,1% w 2003 roku do 6,9% w 2009 roku. W związku z poprawą sytuacji materialnej szybko wzrasta spożycie żywności wysokoprzetworzonej i wygodnej (gotowych dań, przekąsek, deserów i napojów) oraz zmienia się model odżywiania w kierunku bardziej racjonalnego i prozdrowotnego. Wpływa to m.in. na mniejsze spożycie tłuszczów zwierzęcych, skłania część konsumentów do kupowania żywności ekolo-

² Według Organizacji Narodów Zjednoczonych ds. Wyżywienia i Rolnictwa – FAO, dobowe minimum pokarmowe na osobę powinno wynosić 2100-2700 kcal. Wartości te uzależnione są w dużym stopniu od klimatu, wieku, płci i rodzaju wykonywanej pracy [6].

gicznej czy tzw. żywności „tradycyjnej”, która w porównaniu z produktami „powszechnymi” różni się jakością, np. wyższą zawartością mięsa, smakiem, trwałością, oraz pozbawiona jest konserwantów. Za to wszystko konsument musi jednak zapłacić wyższą cenę.

Tabela 2

Przeciętne spożycie podstawowych artykułów żywnościowych w Polsce i UE-25
(w kg na mieszkańca)

Wyszczególnienie	Polska		UE-25	Wskaźniki dynamiki $\frac{2007-2009}{2000-2002}$	Różnica spożycia w Polsce (2007-2009) w % UE-25 (2006)
	2000-2002	2007-2009	2006		
Mięso	67,4	76,0	89,1	112,8	-14,7
Mleko	192,9	187,5	241,9	97,2	-22,5
Ryby	11,8	13,1	24,3	111,0	-46,1
Jaja	11,1	11,5	12,5	103,6	-8,0
Masło	4,4	4,3	4,3	102,3	0,0
Tuszcze zwierzęce surowe	6,7	6,3	5,5	94,0	14,5
Przetwory zbożowe	120,3	112,3	124,7	93,3	-9,9
Ziemiaki	132	119	81,3	90,1	46,4
Warzywa	118,0	115,3	120,9	97,7	-4,6
Owoce	55,3	54,5	108,0	98,6	-49,5
Cukier	42,1	39,6	34,6	94,1	14,5
Tuszcze roślinne	18,6	20,1	18,6	108,1	8,1

Źródło: Obliczenia własne oraz [12].

Wyrównywanie cen producentów i konsumentów żywności

Przed przystąpieniem do Unii Europejskiej ceny produktów rolniczych w Polsce obniżały się o ok. 1% rocznie (realnie prawie o 4%). Od 2004 roku wykazują wyższą (o 1/2) dynamikę wzrostu niż w krajach tzw. „starej” Unii, co oznacza, że wejście Polski do UE stało się impulsem do wzrostu cen rynkowych produktów rolniczych w naszym kraju (tab. 3). Od 2004 roku staliśmy się częścią wspólnego europejskiego rynku rolnego i podlegamy tym samym prawom i regulacjom.

Tempo wzrostu cen produktów rolniczych w krajach nowych członków (UE-10) w latach 2000-2003 było niższe o 1,5 p.p., a po 2003 roku o 1,7 p.p. wyższe niż w krajach „starej” Unii. W pierwszym z analizowanych okresów wzrost cen produktów rolniczych w krajach UE-10 wyniósł tylko 0,5% rocznie (realnie spadek o 2,8%), a w drugim 4,9% (realnie wzrost o 1,2% rocznie), natomiast w krajach UE-15 odpowiednio 2,0 i 3,2% (realnie -0,1 i 0,8%) (tab. 3 i 4). Proces wyrównywania się cen produktów rolniczych w krajach nowych członków z cenami krajów UE-15 jest więc powolny i widoczny dopiero po rozszerzeniu Unii.

W okresie 2003-2008 dynamika wzrostu cen produktów rolniczych w krajach UE-10 wielokrotnie przekraczała poziom w latach 2000-2003. Był to nie tylko

efekt samej integracji z zamożniejszymi krajami Wspólnoty, ale także wynik gwałtownego wzrostu cen produktów rolniczych na rynkach światowych w 2007 roku. Nie oparły się temu również rynki krajów UE-15, ponieważ i tam wzrost cen produktów rolniczych był 1,6 razy szybszy niż na początku ubiegłej dekady.

Tabela 3

Średnie tempo wzrostu cen rolnych w UE (w % rocznie; 2000 = 100)

Wyszczególnienie	Produkty rolne		w tym:			
			roślinne		zwierzęce	
	2000-2003	2003-2008	2000-2003	2003-2008	2000-2003	2003-2008
UE-15	2,0	3,2	4,2	2,7	-0,3	3,5
w tym: Niemcy	0,4	3,7	3,5	3,1	-1,8	4,2
Francja	1,2	3,2	2,6	3,5	-0,5	2,7
Holandia	1,6	2,1	4,6	0,7	-1,7	3,6
UE-12	7,0	7,6	8,8	7,8	4,9	5,4
UE-10	0,5	4,9	2,6	5,4	-1,2	4,9
w tym: Polska	-1,2	5,1	1,2	4,8	-3,5	5,5
Czechy	-1,3	5,1	2,0	6,7	-3,0	2,0
Węgry	3,4	4,5	4,4	3,8	3,3	5,4
Rumunia	24,0	10,4	22,0	12,4	26,5	7,5
UE-27	2,6	3,6	4,6	3,4	0,4	3,8

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych Eurostatu.

Tabela 4

Zmiany realnego poziomu cen rolnych^a (w % rocznie)

Wyszczególnienie	Produkty rolne		w tym:			
			roślinne		zwierzęce	
	2000-2003	2003-2008	2000-2003	2003-2008	2000-2003	2003-2008
UE-15	-0,1	0,8	2,1	0,3	-2,4	1,1
w tym: Niemcy	-2,0	1,5	2,0	1,0	-3,2	2,0
UE-12	-0,8	2,8	0,9	3,0	-2,7	0,7
UE-10	-2,8	1,2	-0,7	1,6	-4,4	1,2
w tym: Polska	-3,7	2,3	-1,4	2,0	-6,0	2,6
Węgry	-2,3	-1,1	-1,8	-1,7	-2,8	-0,2
Rumunia	-0,1	2,1	-1,7	4,0	1,9	-0,5

^a Indeksy cen nominalnych skorygowane o stopę inflacji.

Źródło: Obliczenia własne na podstawie tab. 3 i średniej stopy inflacji w krajach UE w latach 2000-2003 i 2003-2008.

Spadek cen produktów zwierzęcych w latach 2000-2003 w krajach UE-10 wyniósł 1,2% rocznie, a w krajach UE-15 tylko 0,3% (realnie spadek o 4,4 i 2,4%). W następnych latach ceny produktów zwierzęcych znacząco wzrosły: w krajach UE-10 o 4,9% rocznie i były o 1,4 p.p. wyższe niż w krajach UE-15. Wyrównywanie się poziomu cen produktów zwierzęcych w krajach UE-10 i UE-15 było wolniejsze niż cen wszystkich produktów rolniczych.

Przeciętny wzrost cen produktów roślinnych w krajach UE-10 w latach 2000-2003 w granicach 2,6% rocznie był o 1,6 p.p. niższy niż w krajach UE-15. W latach 2003-2008 tempo wzrostu w krajach nowych członków uległo wyraźnemu przyspieszeniu do 5,4% rocznie, było więc dwukrotnie wyższe niż w latach 2000-2003 i także wyższe niż w krajach UE-15. Wskazuje to na szybsze wyrównywanie się cen produktów roślinnych niż zwierzęcych.

Integracja nowych członków z krajami UE-15 umożliwiła swobodny przepływ towarów i usług między krajami Wspólnoty, przyspieszyła zatem nieco tempo wzrostu cen produktów rolniczych (zwierzęcych i roślinnych) w krajach nowych członków w porównaniu do krajów UE-15. Świadczy to o wyrównywaniu się cen produktów rolniczych w krajach UE-27, ale proces ten będzie bardzo powolny.

Po przystąpieniu do Unii Europejskiej ceny większości podstawowych produktów rolnych (mleka, mięsa wołowego i drobiowego oraz jaj konsumpcyjnych) wzrosły w Polsce w stosunku do średniej ceny UE-25/27. Z produktów tych tylko ceny jaj zrównywały się bądź przekraczały o kilka punktów procentowych średnią cenę unijną (rok 2008 i I półrocze 2010 roku). W okresie sześciu lat różnica cen mleka i mięsa wołowego w Polsce i krajach UE-25/27 zmalała o ok. 10 p.p. (tab. 5). Duża zmienność cen na rynku zbóż i mięsa wieprzowego, wynikająca głównie z wahań produkcji, powoduje, że w niektórych okresach ceny tych produktów są wyższe na naszym rynku od średniej ceny wszystkich krajów Wspólnoty. Sytuacja taka miała miejsce w 2008 roku. W pozostałych latach ceny te były w Polsce najczęściej nieco niższe (o 3-5 p.p.) od średniej ceny UE-25/27.

Tabela 5

Porównanie cen podstawowych produktów rolnictwa w Polsce i w UE-25/27
(UE-25/27 = 100)

Produkty	II półrocze 2004	2005	2007	2008	2009	I półrocze 2010
Pszenvica konsumpcyjna	93,5	87,3	98,8	101,4	90,8	98,7
Jęczmień paszowy	90,1	87,0	94,9	100,7	87,4	94,4
Kukurydza paszowa	98,4	88,9	96,6	101,4	98,5	97,4
Mięso wieprzowe	102,1	95,6	95,0	103,3	101,1	94,7
Prosięta	.	82,0	61,0	78,5	95,1	74,4
Mięso wołowe	70,1	75,5	77,8	80,6	81,8	77,0
Mleko	87,0	90,6	93,5	87,0	78,6	98,1
Mięso drobiowe	70,9	77,2	75,9	77,1	72,9	76,5
Jaja konsumpcyjne	98,0	96,1	98,3	105,9	99,3	107,8

Źródło: Opracowanie A. Judzińskiej na podstawie danych MRiRW (www.minrol.pl) oraz [18].

Zmniejszanie różnic cenowych między produktami rolnymi w Polsce i pozostałymi krajami Wspólnoty powoduje, że tracimy przewagi konkurencyjne. Potrzebne są zatem m.in. działania zmierzające do poprawy efektywności produkcji rolnej, np. poprzez wzrost skali produkcji czy optymalizację czynników wytwórczych.

Proces konwergencji cen ma miejsce nie tylko na rynku rolnym, lecz także na poziomie konsumenta żywności. Przeciętny wzrost cen detalicznych żywności i napojów bezalkoholowych w krajach UE-15 w latach 2000-2003 wyniósł 3% rocznie (tab. 6) i był wyższy od inflacji, a więc żywność relatywnie drożała. W tym okresie wzrost cen żywności u nowych członków był dwukrotnie wyższy (6%), ale w kilku krajach, np. w Polsce, Czechach i Bułgarii, żywność drożała umiarkowanie (od 0,1 do 1,7% rocznie) oraz wolniej niż w „starej” Unii i wolniej od inflacji, a mięso nawet potaniało. Przed poszerzeniem Unii wzrost cen był znaczny (ponad 5% rocznie) tylko w Rumunii i na Węgrzech (oraz także w Słowenii i na Cyprze).

Tabela 6

Tempo wzrostu cen żywności i napojów bezalkoholowych w krajach UE
(w % rocznie)

Kraje	Inflacja		Żywność i napoje bezalkoholowe		w tym:					
					produkty zbożowe		mięso i przetwory		nabiał	
	2000- -2003	2003- -2009	2000- -2003	2003- -2009	2000- -2003	2003- -2009	2000- -2003	2003- -2009	2000- -2003	2003- -2009
UE-27	3,3	2,5	3,8	2,6	3,4	3,7	2,8	2,8	3,3	2,8
UE-15	2,1	2,2	3,0	2,2	2,6	3,0	3,0	2,4	2,9	2,2
w tym:										
Niemcy	1,4	1,9	1,7	1,5	2,2	2,2	2,0	1,5	2,2	1,2
Francja	2,0	1,8	3,5	1,5	2,8	1,7	3,5	2,3	3,2	1,3
Holandia	3,7	1,6	3,8	0,8	3,1	1,4	3,7	0,9	4,9	1,3
UE-12	7,8	4,5	6,0	4,8	5,6	6,2	2,0	4,6	4,7	4,9
w tym:										
Polska	2,6	2,9	0,9	3,9	2,9	5,1	-0,2	4,3	0,7	3,3
Czechy	1,9	2,7	0,1	2,2	2,0	5,2	-2,0	1,3	0,0	2,1
Węgry	6,3	5,4	6,2	6,8	2,5	3,7	-4,8	6,8	3,4	4,8
Rumunia	24,1	7,7	22,0	5,9	14,8	7,2	9,6	5,2	17,3	8,0
UE-10	3,3	3,5	2,0	4,2	3,1	5,6	-1,1	4,1	1,7	3,7

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych Eurostatu.

W latach 2003-2009 ceny detaliczne żywności zmieniały się w szybszym tempie niż w latach 2000-2003, ale tylko w krajach nowych członków. W „starej” Unii nastąpiło nawet obniżenie tempa wzrostu cen. Przeciętny wzrost cen żywności w krajach UE-12 wyniósł 4,8% rocznie i był ponad dwukrotnie wyższy niż w krajach UE-15 (2,2% rocznie). Jeszcze wyższą dynamikę wykazywały ceny produktów zbożowych, które w UE-12 wzrastały przeciętnie o 6,2% rocznie, a w krajach UE-15 o 3% rocznie. Tempo wzrostu cen detalicznych nabiału i mięsa w krajach UE-12 w latach 2003-2009 wynosiło prawie 5% rocznie i było również wyższe niż w krajach UE-15. W Polsce przyspieszenie tempa wzrostu cen żywności po wejściu do UE było szczególnie duże. W latach 2000-2003 ceny żywności, z wyjątkiem przetworów zbożowych, wzrastały w granicach 1% rocznie kilkakrotnie wol-

niej niż w „starej” Unii, natomiast od 2004 roku średnio prawie 4% rocznie, dwukrotnie szybciej niż w krajach UE-15 i szybciej niż inflacja. To przyspieszenie procesu drożenia żywności dotyczyło wszystkich głównych grup żywności.

Tabela 7

Poziom cen konsumenta żywności w krajach Unii Europejskiej (w %; UE-15 = 100)

Kraj	Ceny żywności, napojów i wyrobów tytoniowych		Ceny towarów i usług
	2001	2008 ^a	2008
Irlandia	124	135	123
Dania	131	134	137
Wielka Brytania	122	110	96
Francja	105	100	107
Niemcy	97	100	101
Włochy	96	108	102
Hiszpania	78	90	93
Holandia	94	87	100
Grecja	83	94	91
Polska	64	72	67
Czechy	54	79	70
Węgry	57	76	68
Słowacja	51	75	68
Litwa	59	69	65
Rumunia	52	66	60
Bułgaria	50	63	50
Słowenia	78	87	81

^a Średnia cen żywności i napojów bezalkoholowych (0,75) i indeksów cen alkoholu i tytoniu (0,25).

Źródło: Na podstawie analiz Eurostat: [2, 4].

Przedstawione zróżnicowanie tempa wzrostu cen żywności oznacza postępujący proces wyrównywania poziomu tych cen wewnątrz Unii. Szybciej bowiem wzrastały ceny towarów spożywczych w krajach nowych członków, a wolniej w „starej” Unii. Jest to konsekwencja silnej zależności cen żywności w danym kraju od poziomu jego rozwoju gospodarczego i zamożności mieszkańców (por. tab. 7 z tab. 1).

Poziom cen towarów spożywczych (na poziomie konsumenta) w krajach Unii wskazuje, że proces konwergencji cen żywności postępuje dość szybko oraz że:

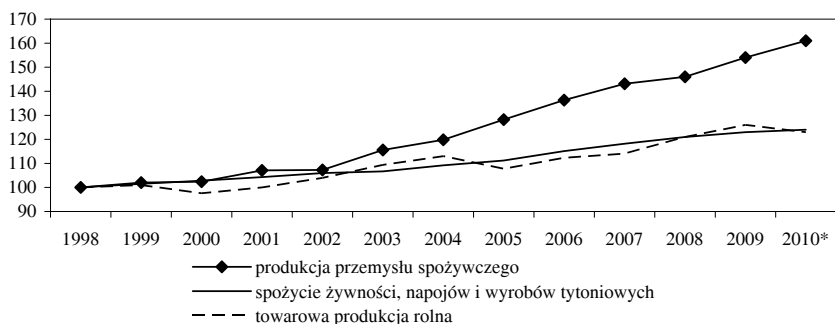
- proces ten przebiega szybciej niż wyrównywanie się poziomu rozwoju gospodarczego członków UE;
- przed wejściem do Unii ceny żywności, napojów i wyrobów tytoniowych w Polsce były niższe niż w UE-15 o 36%, a w 2008 roku różnica ta zmalała do 28%, tj. o ponad 1/5;
- jeszcze szybciej proces ten przebiegał u naszych najbliższych sąsiadów (Czechy, Węgry, Słowacja), a także w Hiszpanii i Portugalii;
- ceny omawianych towarów w Polsce są zbliżone do poziomu cen u naszych południowych sąsiadów, ale wyższe niż w Bułgarii i Rumunii (o 6-9 punktów procentowych);

- ceny żywności w krajach nowych członków są niższe niż w „starej” Unii o prawie 30%, a w 2001 roku różnica ta wynosiła 42%.

Jeżeli uwzględnimy, że w takich krajach, jak Hiszpania, Portugalia i Grecja ceny omawianych produktów są niższe niż w „starej” Unii o ok. 10%, to można przypuszczać, że proces konwergencji cen żywności będzie długotrwały i potrwa dłużej niż jedno pokolenie.

Rozwój przemysłu spożywczego w Polsce i Unii Europejskiej

Po wejściu Polski do UE nastąpiło wyraźne przyspieszenie rozwoju polskiego przemysłu spożywczego. W latach 2003-2010 średnie tempo wzrostu produkcji tego przemysłu (w cenach stałych) wynosiło 5,2% rocznie i było prawie trzykrotnie wyższe niż w latach zastoju gospodarczego, poprzedzającego przystąpienie do Wspólnoty (w latach 1998-2002 sektor ten rozwijał się w tempie 1,8% rocznie). W całej minionej dekadzie produkcja polskiego przemysłu spożywczego zwiększyła się o 57,5% (4,8% rocznie), przy wzroście towarowej produkcji rolnej o 26% (2,2% rocznie), a konsumpcji żywności, napojów i wyrobów tytoniowych o 20% (1,85% rocznie). Oznacza to, że rozwój przemysłu spożywczego był ponad dwukrotnie szybszy niż krajowego rynku produktów rolnych i popytu wewnętrznego na żywność, napoje i wyroby tytoniowe (rys. 1). Trzeba także podkreślić, że w okresie ostatniego globalnego kryzysu gospodarczego nie było w tym sektorze ani recesji, ani zastoju, gdyż przemysłowa produkcja żywności i napojów rozwijała się w średnim tempie 4% rocznie. Oznacza to, że sektor ten, podobnie jak cała polska gospodarka, okazał się dość odporny na zjawiska kryzysowe.

Rys. 1. Porównanie dynamiki rozwoju produkcji przemysłu spożywczego, towarowej produkcji rolnej i krajowego spożycia żywności, napojów i wyrobów tytoniowych (1998 = 100)

* Wstępny szacunek.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS publikowanych w Rocznikach Statystycznych 2000-2009 i Biuletynie Statystycznym 2010, nr 9.

Przyspieszenie rozwoju przemysłu spożywczego po wejściu do UE wynikało głównie z szybkiego rozwoju eksportu rolno-spożywczego, skutkującego zwiększeniem udziału tej sprzedaży w produkcji całego sektora. Udział eksportu w przychodach przemysłu spożywczego zwiększył się z nieco ponad 10% w końców-

ce poprzedniej dekady do prawie 25% w 2010 roku (tab. 8). W całej dekadzie nieco ponad 40% przyrostu sprzedaży sektora ulokowane zostało na rynkach zagranicznych, głównie w innych krajach Unii Europejskiej. Dowodzi to, że bez dynamicznego rozwoju eksportu przyrost produkcji sprzedanej przemysłu spożywczego w latach 2000-2010 wynosiłby nie 4,8%, ale tylko 2,8% rocznie. Ten ostatni wskaźnik wzrostu, wyrażający tempo rozwoju produkcji przemysłu spożywczego na potrzeby rynku krajowego, był wyższy od tempa rozwoju towarowej produkcji rolnej i krajowego popytu na żywność, napoje i wyroby tytoniowe, co oznacza dalszy wzrost udziału przetwórstwa przemysłowego w zagospodarowywaniu produkcji rolniczej i w pokryciu popytu na produkty rolno-spożywcze.

Tabela 8

Udział eksportu w produkcji przemysłu spożywczego

Rok	Wartość w mld zł (ceny bieżące)		Udział eksportu w produkcji przemysłu spożywczego (w %)
	produkcji sprzedanej sektora	eksportu produktów sektora	
1995	56,1	4,74	8,44
1998	82,3	8,87	10,78
2000	92,9	9,79	10,50
2003	105,0	14,36	13,67
2007	146,0	31,57	21,62
2009	168,9	39,47	23,36
2010 ^a	172,2	42,00	24,39

^a Wstępny szacunek na podstawie wyników 8 miesięcy.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS i Ministerstwa Finansów.

Tempo rozwoju polskiego przemysłu spożywczego należy do najwyższych w Unii Europejskiej. W latach 2000-2007 wartość produkcji tego sektora (wyrażona w euro w cenach bieżących) zwiększyła się w 27 krajach UE o 25%, w tym w UE-15 o 22%, w UE-12 o 69%, a w Polsce o 72%, tj. rocznie odpowiednio o 3,3%, 2,8%, 7,8% i 8,1% (tab. 9). Po skorygowaniu tych indeksów wskaźnikami inflacji, realny wzrost produkcji przemysłu spożywczego w całej Unii wynosił 0,7% rocznie, starych członków 0,5%, nowych członków 2%, a w Polsce ok. 5% rocznie. W tym okresie wyższe niż w Polsce tempo wzrostu notował tylko litewski przemysł spożywczy (9% rocznie w cenach stałych), a nieco niższe bułgarski (5%), estoński (4,2%), czeski (3,4%) i łotewski (3,3%). Wśród starych członków Unii relatywnie wysoki był wzrost produkcji przemysłu spożywczego tylko w Hiszpanii (2,9% rocznie w cenach stałych) i w Belgii (2,6%), a niski (1-1,5% rocznie) w Finlandii, Francji, Włoszech i Niemczech. W wielu krajach „starej” Unii zaznaczyła się spadkowa tendencja produkcji tego sektora. Najsilniej zjawisko to wystąpiło w Wielkiej Brytanii (-3% rocznie w cenach stałych) i Grecji (-1%), a także w Danii, Austrii, Irlandii, Szwecji i Portugalii (od -0,2% do -0,5% rocznie). Wśród nowych członków Unii spadek produkcji przemysłu spożywczego miał miejsce tylko w Słowenii (-2,3% rocznie).

Tabela 9

Przemysł spożywczy w Unii Europejskiej

Kraje UE	Liczba firm ^a w tys. w 2007 r.	Zatrudnienie w tys. osób w 2007 r.	Wartość produkcji w 2007 r. w mld euro		Przyrost wartości produkcji w proc. rocznie w latach 2000-2007		Udział krajów w UE-27 ^d
			ceny bieżące	ceny porówna- walne ^b	w cenach bieżących	w ce- nach stałych ^c	
UE-27	309,3	4 629,1	862,7	891,0	3,3	0,7	100,0
UE-15	260,3	3 459,5	778,1	747,8	2,8	0,5	83,9
w tym:							
Niemcy	32,0	826,0	150,8	147,7	2,6	0,9	16,6
Francja	70,8	625,0	149,2	131,3	3,3	1,4	14,7
Włochy	71,2	467,5	107,1	107,1	3,6	1,0	12,0
Wielka Brytania	7,0	437,0	99,0	88,2	-0,2	-3,0	9,9
Hiszpania	28,7	385,9	88,9	101,3	5,7	2,9	11,4
Holandia	4,2	127,8	49,9	48,4	3,0	0,7	5,4
Belgia	7,5	99,0	33,5	30,1	4,7	2,6	3,4
Grecja	16,3	87,9	11,2	12,7	2,2	-1,0	1,4
Portugalia	10,9	109,9	12,0	15,7	2,8	-0,2	1,8
UE-12	49,0	1 169,6	84,5	143,2	7,8	2,0	16,1
w tym:							
Polska	15,5	447,1	39,9	67,0	8,1	5,4	7,5
Czechy	6,6	128,0	10,9	17,7	6,0	3,4	2,0
Węgry	6,5	111,7	9,2	14,1	6,0	0,2	1,6
Rumunia	10,0	207,6	9,4	17,2	12,0	1,4	1,9
Bułgaria	5,3	110,2	3,5	9,0	12,0	5,0	1,0

^a Łącznie z mikro.

^b Skorygowane wskaźnikami siły nabywczej euro.

^c Skorygowane wskaźnikami inflacji.

^d W cenach porównywalnych.

Źródło: Eurostat i obliczenia własne.

Relacji rozwojowych przemysłu spożywczego wewnątrz Unii nie powinny zmienić wyniki lat 2008-2010. Nie są jeszcze dostępne dane Eurostatu o produkcji tego sektora nawet w 2008 roku. Informacje CIAA wskazują, że w pierwszym roku światowego kryzysu gospodarczego obroty tego sektora w cenach bieżących w całej Unii zwiększyły się o ok. 3%. W Niemczech wzrost obrotów był jeszcze wyższy, gdyż w 2008 roku wynosił 6,5%. Wyniki przemysłu spożywczego w innych krajach UE mogły być gorsze w 2009 roku, w których pod wpływem światowego kryzysu zmniejszyła się produkcja przemysłowa w strefie euro średnio o ok. 10%, a w kilku krajach o 15-20%.

Szybszy rozwój przemysłu spożywczego w Polsce niż w innych krajach UE (szczególnie UE-15) wzmacnia naszą pozycję we Wspólnocie. Wartość produkcji tego sektora w Polsce, wynosząca 67 mld euro (w cenach porównywalnych),

plasuje go na 6 pozycji wśród unijnych producentów żywności i napojów (po Niemczech, Francji, Włoszech, Hiszpanii i Wielkiej Brytanii). Nasz udział w produkcji tych dóbr w całej Unii wynosi 7,5%. Jest to wskaźnik podobny do naszego udziału w potencjale ludnościowym Unii (7,7%) oraz wyraźnie wyższy od udziału (4,7%) w potencjale gospodarczym całej Unii, tj. w wartości PKB według siły nabywczej euro. Dla porównania, eksport produktów rolno-spożywczych z Polski do Unii (9 mld euro) stanowi ok. 3,5% obrotów tymi produktami między członkami Wspólnoty. Udział polskiej żywności w podaży rynkowej tych dóbr w pozostałych krajach Unii wynosi już ok. 1,1%. Produkcja naszego przemysłu spożywczego jest kilkakrotnie większa niż każdego innego nowego członka UE i pod tym względem Polska jest zdecydowanym liderem w tej części Unii Europejskiej.

Ocena zbieżności (spójności) struktur przemysłu spożywczego w Polsce i w Unii Europejskiej

Jedną z istotnych cech jest duże podobieństwo struktur przetwórstwa rolno-spożywczego w Polsce i Unii Europejskiej. Dotyczy to zarówno struktury branżowej, jak i podmiotowej tego sektora (tab. 10, rys. 2). W naszym kraju, podobnie jak w całej Unii, największy udział w obrotach sektora mają firmy przemysłu mięsnego (ponad 20%), a następnie producenci tzw. pozostałej żywności i napojów (15-18%), najmniejszy natomiast przetwórcy owoców, warzyw i ziemniaków oraz producenci pieczywa (po 6-9%). Największe różnice między Polską i całą Unią występują w udziale takich działów przemysłu, jak przetwórstwo zbóż, tłuszczów i pasz oraz w przetwórstwie owocowo-warzywnym. Są to dość trwałe odrębności wskazujące, że w Polsce bardziej rozwinięte niż w UE jest przetwórstwo owocowo-warzywno i przetwórstwo mięsne, a wciąż opóźnienie rozwojowe ma nasz przemysł mleczarski, produkcja pieczywa oraz przetwórstwo zbóż, olejów i produkcja pasz.

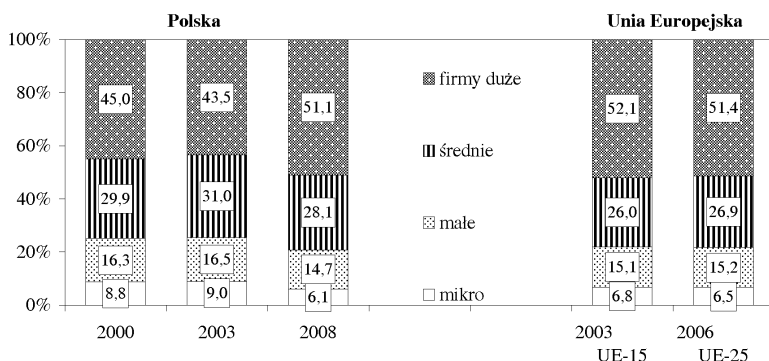
Tabela 10

Struktura produkcji przemysłu spożywczego w Polsce na tle Unii Europejskiej

Działy produkcji żywności i napojów	Tempo wzrostu produkcji w latach 2000-2007 ceny bieżące w % rocznie		Udział w produkcji sektora w %		
	Polska	UE-15	Polska		UE-15
			2000	2007	2007
Mięso i przetwory	10,2	2,9	20,7	23,1	20,2
Mleko i przetwory	9,5	2,8	12,9	13,7	14,7
Owoce, warzywa, ziemniaki	10,8	3,9	8,3	9,5	6,3
Zboża, pasze, oleje	10,4	4,4	10,4	11,9	15,2
Pieczywo	7,8	2,5	6,9	6,6	8,1
Pozostała żywność	6,6	2,4	18,7	16,4	18,3
Napoje	5,1	2,1	20,1	16,0	14,8

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych Eurostatu.

O dużej zbieżności struktur branżowych przemysłu spożywczego Polski i całej Unii świadczy także podobne zróżnicowanie tempa rozwoju głównych działów tego przemysłu. W obu tych przekrojach najszybciej rozwijał się sektor zbożowo-olejarsko-paszowy, następnie owocowo-warzywny i mięsny, a najwolniej sektor napojów oraz produkcja pozostałej żywności (łącznie z pieczywem). Istotne jest także to, że tempo wzrostu produkcji głównych sektorów w cenach bieżących było w Polsce 2,5-3 razy wyższe niż w pozostałych krajach Unii Europejskiej.

Rys. 2. Struktura podmiotowa przemysłu spożywczego w Polsce i Unii Europejskiej w % sprzedaży całego sektora

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS publikowanych w Rocznikach Statystycznych Przemysłu 2001, 2004 i 2009 oraz danych CIAA zawartych w [3].

Osiągnięto również dużą zbieżność struktur podmiotowych przemysłu spożywczego w Polsce i Unii Europejskiej. Po rozszerzeniu UE w 2004 roku ponownie zaznaczyły się w Polsce procesy koncentracji tego przemysłu. W okresie tym wzmocniła się pozycja dużych firm, a ich udział w produkcji sektora zbliżył się do poziomu osiągniętego w całej Unii. Równocześnie nastąpiło zmniejszenie udziału w produkcji całego przemysłu spożywczego firm średnich i małych, a zwłaszcza mikrofirm, co spowodowało, że ich struktura jest prawie identyczna jak w całej Unii Europejskiej.

Inną wspólną cechą przemysłu spożywczego w Polsce i UE jest stały spadek zarówno zatrudnienia, jak i liczby firm. Istotne jest przy tym to, że tempo ich spadku w UE-15 było przynajmniej dwukrotnie wolniejsze niż w przemyśle spożywczym nowych członków Wspólnoty. Równocześnie dość liczne były wyjątki od tej tendencji, np. w krajach Europy Południowej zwiększyło się zarówno zatrudnienie, jak i liczba firm, a spadek zatrudnienia w polskim przemyśle spożywczym był wolniejszy niż średnio w „starej” Unii. Wzrost liczby firm spożywczych zanotowano także w Czechach i na Węgrzech. Mimo tych odstępstw od ogólnej tendencji, tempo wzrostu wydajności pracy i przeciętnych obrotów jednej firmy w UE-12 było średnio trzykrotnie szybsze niż w UE-15, a polski przemysł spożywczy był pod tym względem zdecydowanym liderem. Wydajność pracy tego przemysłu w Polsce wzrastała realnie 5,5 razy szybciej niż w UE-15, a przyrost obrotów jednej firmy był aż ośmiokrotnie szybszy.

Obecnie poziomy wydajności pracy i koncentracji produkcji przemysłu spożywczego nowych członków Unii są – mimo znacznej poprawy – jeszcze o wiele niższe niż w UE-15. Poziom nominalnej wartości tych wskaźników w „starej” Unii jest trzykrotnie lub prawie dwukrotnie wyższy niż średnio w UE-12. W Polsce mierniki te są nieco wyższe niż w przemyśle spożywczym nowych członków Unii Europejskiej. Sytuacja polskiego przemysłu spożywczego i innych nowych członków jest znacznie lepsza, gdy poziom wydajności pracy i koncentracji produkcji oceniany jest na podstawie wartości tych mierników wyrażonych w cenach porównywalnych. Wówczas wydajność pracy w polskim przemyśle spożywczym jest tylko o 30% niższa niż w „starej” Unii i zbliżona do poziomu osiągniętego w Grecji czy Portugalii. Natomiast realna wartość obrotów przeciętnej polskiej firmy jest wyższa od średniego poziomu „starej” Unii oraz kilkakrotnie wyższa niż w takich krajach, jak Grecja, Włochy, Portugalia czy Francja. Wszystkie te wskaźniki w polskim przemyśle spożywczym są jednakże wielokrotnie niższe niż w Wielkiej Brytanii i Holandii. Przemysł spożywczy tych ostatnich krajów odznacza się bowiem najwyższym poziomem koncentracji, co zapewnia im także dużą przewagę pod względem wydajności pracy nie tylko nad nowymi członkami Unii, lecz także nad przemysłem spożywczym innych krajów Unii, zwłaszcza Europy Południowej.

Tabela 11

Wydajność pracy i koncentracja produkcji przemysłu spożywczego w Unii Europejskiej i Polsce

Kraje	Przyrost w % rocznie w latach 2000-2007		Wydajność pracy w tys. euro		Wartość produkcji w mln euro/firmę		Zmiany w % rocznie ^b	
	zatrudnienia	liczby firm	ceny bieżące	ceny porównywalne ^a	ceny bieżące	ceny porównywalne ^a	wydajności pracy	koncentracji
UE-15	-0,5	-0,7	225	216	2,99	2,87	1,0	1,2
w tym:								
Niemcy	-0,8	-4,4	183	179	4,71	4,62	1,7	5,5
Francja	-0,1	0,7	239	210	2,11	1,85	1,5	0,7
Włochy	1,1	0,5	229	229	1,50	1,50	-0,1	0,5
Hiszpania	0,5	-2,3	230	263	3,10	3,53	2,4	5,3
Wielka Brytania	-2,5	-1,5	227	202	14,09	12,54	-0,5	-1,5
Holandia	-2,1	-2,6	391	379	11,86	11,50	2,8	3,3
Belgia	-0,3	-2,0	338	304	4,46	4,01	2,9	4,7
Portugalia	0,5	3,2	109	143	1,10	1,44	-1,5	-4,1
Grecja	0,9	1,5	127	145	0,69	0,78	-1,1	-1,7
UE-12	-1,5	-1,2	72	122	1,73	2,92	3,6	3,2
w tym:								
Polska	-0,2	-3,8	89	150	2,57	4,32	5,6	9,6
Czechy	-2,2	1,8	85	138	1,65	2,68	5,8	1,6
Węgry	-1,5	0,8	82	126	1,43	2,18	1,7	-0,6
Rumunia	-0,8	-0,1	45	83	0,94	1,72	2,2	1,5
Bulgaria	1,2	-2,5	31	81	0,65	1,69	3,8	7,7

^a Wartość produkcji w cenach porównywalnych (skorygowane wskaźnikami siły nabywczej euro).

^b W cenach stałych, tj. skorygowane wskaźnikami inflacji.

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych Eurostatu.

Ocena wydajności pracy polskiego przemysłu spożywczego jest jeszcze korzystniejsza, gdy jej podstawą jest wartość dodana brutto (tab. 12). Według tego miernika, nominalna wydajność pracy przemysłu spożywczego w Polsce jest tylko o 40% niższa niż w całej UE, a w cenach porównywalnych różnica ta nie przekracza 15%. Ten ostatni miernik jest wyraźnie niższy niż w UE tylko w polskim przemyśle mięsnym, mleczarskim i młynarskim, a wyższy w przemyśle olejarskim, paszowym i w produkcji napojów, tj. w branżach o wysokim stopniu globalizacji i koncentracji.

Tabela 12

Porównanie nakładów inwestycyjnych i wydajności pracy, mierzonej wartością dodaną brutto w Polsce i Unii Europejskiej

Sektor	Inwestycje w tys. euro/1 pracownika			Relacja inwestycji do wartości dodanej		Wydajność pracy w tys. euro/pracownika		
	UE ^a	Polska ^b		UE ^a	Polska ^b	UE ^a	Polska ^b	
		A ^c	B ^d				A ^c	B ^d
Mięso	4,6	3,3	4,9	0,15	0,22	31,3	14,8	22,1
Mleko	10,3	5,6	8,4	0,20	0,26	51,0	21,5	32,0
Oleje	13,8	10,0	14,9	0,23	0,13	59,5	79,0	117,7
Zboża	13,8	6,6	10,2	0,24	0,25	58,4	26,8	39,9
Pasze	10,0	8,7	13,0	0,16	0,20	63,1	44,8	66,8
Owoce i warzywa	9,2	5,4	8,0	0,21	0,23	44,6	23,5	35,0
Inna żywność	5,0	6,1	9,1	0,13	0,24	38,3	25,8	38,4
Napoje	18,0	15,1	22,5	0,23	0,26	78,6	58,8	87,6
Żywność i napoje	7,5	5,8	8,6	0,17	0,22	43,7	24,7	36,9

^a UE średnie rok 2004 i 2006.

^b Polska rok 2008, według danych przedsiębiorstw składających sprawozdania finansowe (ok. 2800 firm, zatrudniających ok. 330 tys. osób przy wartości obrotów ok. 133 mld zł).

^c Według kursu euro.

^d Skorygowane wskaźnikiem siły nabywczej euro.

Źródło: Opracowanie własne według niepublikowanych danych GUS i CIAA, publikowanych w [3].

Inną cechą polskiego przemysłu spożywczego jest wysoki poziom inwestowania. Nakłady inwestycyjne w tym sektorze były wysokie, szczególnie w latach 2003-2009, kiedy wynosiły prawie 7 mld zł rocznie (prawie 2 mld euro). Inwestycje tego sektora w Polsce w przeliczeniu na 1 pracownika w cenach bieżących były o 1/4 niższe niż w całej UE, ale w cenach porównywalnych były wyższe średnio o 15%. Pod tym względem wyraźną przewagę osiągał nasz przemysł paszowy, napojów, produkujący pozostałą żywność i olejarski. Niższe niż w całej Unii były inwestycje polskiego przemysłu młynarskiego, mleczarskiego i owocowo-warzywnego. Polski przemysł spożywczy angażował w działalność inwestycyjną aż 22% wytworzonej wartości dodanej brutto, a w całej Unii wskaźnik ten był o 1/4 niższy. Dane te potwierdzają inne oceny, według których duża aktywność inwestycyjna firm doprowadziła do tego, że polski przemysł spożywczy pod wzglę-

dem nowoczesności należy do czołówki europejskiej i że było to jednym ze źródeł utrzymywania naszych przewag konkurencyjnych na wspólnym rynku europejskim oraz osiągnięcia wysokiej dynamiki eksportu produktów tego sektora.

Podsumowanie i wnioski

Trwający prawie dekadę proces integrowania naszej gospodarki z UE, poprzedzony podobnie długim okresem transformacji, polegającej na przechodzeniu z gospodarki centralnie planowanej do systemu rynkowego, prowadzi do coraz szerszego otwarcia Polski na świat i zwiększa wrażliwość naszej gospodarki na zjawiska o charakterze globalnym. Były to procesy, które przyspieszyły wzrost polskiej gospodarki i zmniejszyły dystans dzielący nas od poziomu rozwoju gospodarek innych krajów rozwiniętych. Najlepiej o tym świadczy dość szybko zmniejszająca się różnica między PKB w Polsce i w „starej” Unii, która w pierwszej dekadzie XXI wieku zmniejszyła się o 1/4.

Proces zbliżania poziomu i struktur gospodarczych Polski do rozwiniętych krajów europejskich ma miejsce także w sektorze żywnościowym. Wprawdzie dystans dzielący nasz kraj od „starej” UE pod względem poziomu rozwoju i struktury nie zmienił się istotnie na poziomie rolnictwa [9], ale w innych ogniwach łańcucha żywnościowego postępy integracji są widoczne i znaczne. W Polsce i w innych krajach UE podobny jest przede wszystkim system regulacji i finansowania rolnictwa oraz obszarów wiejskich [5]. Rozwój modelu wyżywienia w Polsce zbliża go do poziomu i struktury wyżywienia rozwiniętych krajów europejskich, choć postęp w tym zakresie jest powolny i nie powoduje dotychczas szybkiego zmniejszania różnic w poziomie spożycia tak ważnych produktów jak ryby, mleko, owoce i o dużej wartości błonnikowej. Nastąpiło gwałtowne przyspieszenie wymiany zagranicznej produktami rolnictwa i przemysłu spożywczego, szczególnie obrotów wewnętrznych z innymi krajami UE, ale względny poziom tej wymiany na tle innych członków UE i w przeliczeniu na jednostkę użytkowników rolnych nie jest jeszcze wysoki, choć szybko się poprawia [13]. Otwarcie rynków i jednolite systemy regulacji rynku rolnego uruchomiły procesy konwergencji cen towarów rolno-spożywczych. Proces ten szybciej postępuje na poziomie konsumenta i producenta żywności niż na poziomie producenta rolnego. Mimo zbliżania naszych cen do poziomu unijnego, polscy producenci żywności mają jeszcze znaczące przewagi cenowe nad producentami innych członków Unii Europejskiej.

Najszybciej procesy integracji sektora żywnościowego z UE przebiegały na poziomie przemysłu spożywczego. W pierwszej dekadzie XXI wieku polski przemysł spożywczy rozwijał się w tempie ok. 5% rocznie (wartość produkcji w cenach stałych), a w całej Unii zaledwie w tempie 0,7% rocznie. Udział Polski w produkcji żywności w całej Unii wynosi ok. 7,5% (w cenach porównywalnych). Jest to wskaźnik podobny do naszego udziału w potencjale ludnościowym UE oraz wyraźnie wyższy od naszego udziału w potencjale gospodarczym całej Unii. Struktura polskiego przemysłu spożywczego (branżowa i podmiotowa) nie odbiega od struktury tego przemysłu w UE, a duże inwestycje zapewniły wysoki poziom nowoczesności polskich producentów żywności. W cenach porównywal-

nych wydajność pracy jest niższa o ok. 30% niż w „starej” Unii⁶, a przeciętna sprzedaż jednej firmy spożywczej w Polsce jest o połowę wyższa od średniego poziomu unijnego, ale jednak znacznie niższa niż w kilku krajach o najwyższej koncentracji produkcji tego sektora (Wielka Brytania, kraje Beneluksu i skandynawskie).

Literatura:

1. Biuletyn Statystyczny GUS. Warszawa 2010, nr 5.
2. Borchert E.: Wide spread in consumer prices cross Europe in 2008. *Statistics in Focus* 50/2009.
3. Data & Trends of the European Food and Drink Industry 2005 i 2009. Confederation of the Food and Drink Industries of the EU.
4. Gołaś Z.: Czynniki kształtujące wydajność pracy w przedsiębiorstwach przemysłu spożywczego. *Zagadnienia Ekonomiki Rolnej*, nr 4, 2010.
5. Klepacki B., Stańko S.: Formy wsparcia rozwoju rolnictwa i wsi w Polsce. *Postępy Nauk Rolniczych*, nr 2, 2010.
6. Kwasek M.: Tendencje w spożyciu żywności w krajach rozwijających się na tle rozwoju społeczno-gospodarczego. Raport PW 2005-2009 nr 123. IERiGŻ-PIB, Warszawa 2009.
7. Mroczek R.: Ocena wpływu Wspólnej Polityki Rolnej na podstawowe rynki rolne w Polsce [w:] Wpływ instrumentów polityki handlowej Unii Europejskiej na handel zagraniczny produktami rolno-spożywczymi (red. R. Mroczek). Raport PW 2005-2009 nr 155. IERiGŻ-PIB, Warszawa 2009.
8. Ocena konkurencyjności polskich producentów żywności po akcesji do Unii Europejskiej. Synteza (red. I. Szczepaniak). Raport PW 2005-2009 nr 150. IERiGŻ-PIB, Warszawa 2009.
9. Poczta W.: Potencjał i pozycja konkurencyjna polskiego sektora rolno-żywnościowego na rynku europejskim. *Postępy Nauk Rolniczych*, nr 2, 2010.
10. Roczniki statystyczne GUS. Warszawa 2001-2009.
11. Roczniki Statystyczne Przemysłu. GUS, Warszawa 2001-2009.
12. Rosiak E.: Popyt na żywność po integracji Polski z Unią Europejską [w:] Stan polskiej gospodarki żywnościowej po przystąpieniu do Unii Europejskiej. Raport 6. Synteza (red. R. Urban). Raport PW 2005-2009 nr 145. IERiGŻ-PIB, Warszawa 2009.
13. Rowiński J., Bułkowska M.: Polska jako eksporter produktów rolno-spożywczych na rynek UE. *Przemysł Spożywczy*, nr 7-8, 2010.
14. Stapel S.: Manger, boire, fumer – Niveaux de prix comparatifs dans l’UE, l’AELE et les pays candidates pour 2001. *Statistiques en Bref, Economic et Finances*. Theme 2 – 42/2002.
15. *Statistisches Jahrbuch über Ernährung Landwirtschaft und Forsten* 2009.
16. Urban R.: Polski przemysł spożywczy w okresie światowego kryzysu gospodarczego. *Przemysł Spożywczy*, nr 7-8, 2010.
17. Urban R.: Stan i możliwości rozwojowe polskiego przemysłu spożywczego. *Postępy Nauk Rolniczych*, nr 2, 2010.
18. Urban R., Szczepaniak I.: Konkurencyjność polskich producentów żywności po wejściu do Unii Europejskiej [w:] Polski sektor żywnościowy w pierwszych latach członkostwa. Raport PW 2005-2009 nr 177. IERiGŻ-PIB, Warszawa 2010.

⁶ Jest to różnica ponad dwukrotnie mniejsza od różnic w wydajności pracy w przemyśle spożywczym Polski i całej UE, mierzonej wartością dodaną w cenach nominalnych [4].

ROMAN URBAN

ROBERT MROCZEK

Institute of Agricultural and Food Economics

– National Research Institute

Warszawa

PROGRESS OF THE EUROPEAN INTEGRATION IN THE FOOD SECTOR

Summary

The last decade has been characterised by progressing integration of the Polish economy with the European Union and the entire global economy. The process of approximation of Poland's level of development and economic structure to those of other European countries takes place also in the food sector. Foreign trade in agri-food products is developing dynamically, the dietary patterns are becoming similar to those in Western Europe and the convergence of agri-food products' prices is progressing. Integration is the fastest in the food sector, where a reduction of differences in the sector's level of development and a significant approximation of sectoral structure and business breakdown structure are observed.